

Середні школи в київському шкільнім окрузі в 1903 р.

В хвилі розбудженого інтересу до середнього шкільництва серед української суспільности в Галичині буде, гадаємо, цікавою річю пізнати хоч загальний його образ по другім боці Збруча, в закордонній Україні. На жаль, одначе, в нас нема під рукою матеріалу в цілої української території в Росії, а тільки в т. зв. київського шкільного округа, одначе й те, що маємо, кидає на сю справу досить характеристичне сьвітло.

До нинішнього київського шкільного округа належить пять українських губерній: київська — 44.777·9 км² із 3.576.125 мешк., волинська — 63.036·8 км² із 2.997 902 мешк., подільська — 36.021·7 км² із 3.031 513 мешк., полтавська — 43.844 км² із 2.794.727 мешк. і чернігівська — 46.042·3 км² із 2.321.900 мешк. Разом — **234.622·7 км² із 14.722.167 мешк.¹⁾**

Всіх середніх шкіл у цілім величезнім київському шкільнім окрузі було в 1903 р. — **72²⁾**; з того гімназій і прогімназій: мужеських — **24**, жіночих — **38**; реальних шкіл — 10. Займемо ся найперше гімназіями.

Розклад їх між поодинокими губерніями такий:

Гімназій і прогімн.	Київська губ.	Волинська губ.	Подільська губ.	Полтавська губ.	Чернігів. губ.
мужеські	10 ³⁾	4	3	3	4
жіночі	10 ⁴⁾	4	4	10	9
Разом	20	8	7	13	13

¹⁾ Россія, ея настоящее и прошедшее. С.-Петербургъ, 1900, ст. 106.

²⁾ Журналь Министерства Народнаго Просвѣщенія, 1905,

XI. В тім числі подані вже й приватні гімназії.

³⁾ В самім Києві — 5.

⁴⁾ В самім Києві — 8.

Мужеські гімназії. Число всіх учеників виносило д. 1 січня 1904 р. — 10.935 ос. (495 ос. більше, як попереднього року). Найчисленнішими були гімназії: Київська I — 842 уч., Київська II — 764 уч., Житомирська — 756 уч. і Каменець-Подільська — 623 уч.; найменше число учеників виказують гімназії: Новгородосіверська — 247 уч., Черкаська — 303 уч., Острожська — 301 уч., Прилуцька — 312 уч., Глухівська — 320 уч.

По конфесії було: православних — 7.716 уч. (70·55%), римо-католиків — 1.911 уч. (18·48%), лютеранів — 180 уч. (1·64%), жидів — 1.075 уч. (9·82%), магометан — 8 уч. (0·07%) і старообрядовців — 46 уч. (0·42%).

По суспільним класам: дитий дворян і урядників — 5.343 (48·85%), дитий почесних горожан і купців I-ої гільди — 697 (6·37%), дитий сьвященників — 734 (6·71%), дитий купців 2-ої гільди і міщан — 2·865 (26·18%), дитий селян — 882 (8·06%), дитий козаків — 247 (2·25%), дитий чужинців — 168 (1·53%).

Приходи в 1903 р. виносили 1.492.758 р. 73 коп. (у тім числі в державної каси — 568.722 р. 04 коп. (38·76%), платня учеників за науку — 453.244 р. 95 коп. (30·36%), від земства — 15.862 р. 79 коп. (1·06%) й ин. Розходи: 1 376.950 р. 75 коп. (у тім числі платня учительського персоналу [586 осіб разом з гімназіяльними лікарями] — 698.073 р. 07 коп.). Один ученик коштував пересічно — 101 р., платив за науку — 40—60 р. Тою високою оплатою пояснюється те майже незамітне число селянських синів у згаданих гімназіях. Замітити треба ще те, що майже при всіх гімназіях є філантропійні товариства, які в 1903 р. видали підмог убогим ученикам 22.012 р. 76 коп. (на 10.935 осіб!).

В кінці звернемо увагу ще на один цікавий факт. У 1903 р. зголосилося до вступного гімназіяльного іспиту — **4.722** осіб. З того: не припустили зовсім — 338 ос., не здали — 1.239 ос., не прийняли з браку місця — 908 ос. Разом не прийняли — **2.485** уч. (52·65%!!).

Жіночі гімназії. Всіх учениць у гімназіях і прогімназіях було д. 1 січня 1904 р. 12.544 (у порівнянню з числом учеників — о 1.609 більше).

По конфесії було: православних — 7.405 (59·03%), жидівок — **4.015** (32·01%), римо-католичок — 822 (6·55%), лютеранок — 245 (1·96%), старообрядничок — 52 (0·41%), вірме-

нок — 2 (0.02%), магометанок — 3 (0.02%). Замітна річ, що в протягу останніх 6 літ процент учениць православної конфесії постійно маліє (з 63.4% до 59.3%), за те з кожним роком підносить ся процент учениць — жидівок (з 27.3% до 32.01%)¹). Процент иньших конфесій зостаєть ся незмінний.

По суспільним класам: доньок дворян і урядників — 3.740 (29.8%), сьвященників — 578 (4.6%), купців — 1.342 (10.7%), міщан — 1.014 (8%), селян — 142 (1.1%), иньших клас — 4.670.

Приходи в 1903 р. 1.025.995 р. 64 коп. (у тім числі від правительства 52.582 р. 20 коп. (5.1%), оплата за науку 545.362 р. 59 коп. (53.1%), заощаджені із попередніх літ 285.859 р. 84 коп. (27.9%), від земства 46.127 р. 57 коп. (4.5%). Розходи: 701.740 р. 72 коп. (у тім числі учит. персонал 437.799 р. 91 коп. [62.3%]). Пересічної висоти оплати за науку одної учениці в справозданю не подано; видаток на одну ученицю виносив найбільше 150 р. 12 коп., найменше 24 р. 76 коп. В кінці додамо, що з 25 жіночих гімназій було 4 приватних (усі в Києві) — решта державні; з 13 прогімн. було 6 приватних.

Усіх реальних шкіл, як ми вже сказали висше, було в київській шкільній окрузі в 1903 р. — 10. Розклад їх по губерніям такий: у київській — 3 (всі в Києві), волинській — 1 (у Ровні), подільській — 1 (у Винниці), полтавській — 3 (у Полтаві, Ромнах і Кременчуві), чернигівській — 2 (у Чернигові і Новомиргороді). Всіх учеників було д. 1 січня 1904 р. — 3.467 (о 302 більше, як попереднього р.); до кінця року виступило 369 (11.8%). Найбільше число учеників мала реальна школа в Києві — 693, найменше в Ровнах — 253; чернигівська реальна школа ще не повна²).

По конфесії було: православних — 2.369 (68.3%), римо-католиків — 592 (17.1%), лютеранів — 166 (4.8%), жидів — 305 (8.8%), иньших — 35.

¹) В деяких жіночих гімназіях число учениць-жидівок перевищає всі иньші конфесії разом (нпр. в київській гімн. пані Байтель воно виносить 57.8%, у стародубській 57.3%, у балтській 64.4%, у конотопській 54%).

²) Має 3 класи з 56 уч.

По суспільним класам було: синів дворян і урядників — 1.409 (40·6%), синів купців 1-ої гільди — 245 (7·1%), синів священників — 71 (2·4%), синів міщан і купців 2-ої гільди — 1.142 (32·9%), синів селян — **369** (10·6%), синів козаків — 128 (3·6%), чужинців — 103 (2·9%).

Приходів було 571.008 р. 08 коп. (з того дала держава — 130.525 р. 70 к. (22·85%), оплата за науку — 217.864 р. 30 коп. (38·15%), від земства — 37.384 р. (6·72%). Розходів було 359·890 р. 12 коп. (з того на учит. персонал [214] — 221.838 р. 33 коп. [61·64%]). Середній видаток на одного ученика-реаліста вносив у 1903 р. 98 р. 59 коп., в порівнянню з гімназіями три рази менше. Філантропійні товариства видали в тім році 36.027 р. 48 коп.

В кінці подібний цікавий факт, як у мужеських гімназіях. До вступного іспиту зголосило ся в 1903 р. — 1.530 осіб; з того не прийнято **869** (56·2%)¹⁾.

Мимо волі насуваєть ся порівнянє з Галичиною. Пять великих губерній, яких простір виносить чверть мільона km² із 15-мільоновим населенєм має 72 середніх шкіл (мужеських і жіночих); Галичина, що має 78.497 km² і 7.315.939 населеня, має, не вчисляючи жіночих гімназій, понад 50 середніх шкіл (у тім числі 5 українських і 2 німецькі!). Коли брати під увагу простір краю, то в порівнянню з Галичиною повинні би мати згадані губернії два рази стількі середніх шкіл, як є в них нині; коли опирати ся на числі населеня, тоді, щоби зрівнати ся з Галичиною, повинні вони мати рівно 100 шкіл, отже о 18 більше, як є тепер. Та не треба забувати, що Галичина під зглядом середнього шкільництва зовсім не стоїть на найвисшій щаблі, противно, цілі величезні простори краю на північ від львівсько-тернопільського залізничного шляху не мають ані одної гімназії чи реальної школи і тамошні селяни тільки в трудом посилають своїх дітей до далекого Львова чи Черемішля.

Та один факт корисно відріжнює згадані пять українських губерній від нашої Галичини, а то незвичайно велике, просто не-

¹⁾ З браку місця не прийняли 226 осіб, з того аж **200** Жидів!

пропорціональне число жіночих середніх шкіл у загалі і спеціально в порівняню з мужеськими. Коли пригадаємо собі 50 державних середніх шкіл у Галичині, призначених виключно для мушчин і тих ледви кілька приватних гімназій чи ліцеїв для жівок (жіночої середньої школи, удержуваної виключно державними фондами, нема в Галичині ані одної!!), то просто соромно за нашу суспільність і австрійське правительство, що в тім згляді дали себе так далеко випередити „півтемній“ (як у нас звикли називати) Росії. Тому не диво, що студентка університету в Росії, — се не така бібліографічна рідкість, як у нас, і що в загалі російське жіноцтво без порівняня серйозніше й ідейніше від нашого. Балі і вимушені компліменти не дадуть чейже серйозного й ідейного знаня!...

Кр.
